

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Clüveri[i] Germaniæ Antiquæ Libri tres

Clüver, Philipp

Lugduni Batavorum, 1631

Cap. XLIV. De Venedis Sarmatis, & Aestiis Germanis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-44541

eum *Roxolanos* quoque *Tanain* amnem adcolenteis populos, partem five nationem fecisse *Bastarnicam*. Falli hos, vel hoc unum arguere potest, quod *Strabo* *Bastarnarum* sedem Germanorum ab occidente, ob oriente *Tyregetarum* confiniis terminat; *Roxolanos* autem trans *Borysthenem* amnem, versùs septemtriones, omnium, qui cogniti fuerunt, facit ultimos.

CAP. XLIV.

De VENEDIS Sarmatis; & AESTIIS Germanis.

- 10 **B**ASTARNIS, sive Peucinis in ripâ *Vistulæ* continuabantur *VENEDI*. de quibus ita auctor noster: *Peucinatorum, Venedorumque, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis ascribam, dubito. quamquam Peucini, quos quidam Bastarnas vocant, sermone, cultu, sede, ac domiciliis, ut Germani agunt: sordes omnium, ac torpor. ceterum connubiis mixtis, nonnihil in Sarmatarum habitum sedantur. Venedi multum ex moribus traxerunt. nam quidquid inter Peucinos Fennosq. silvarum ac montium erigitur, latrociniis pererrant. Hi tamen inter Germanos potius referuntur, quia & domos figunt, & scuta gestant, & pedum usu ac pernicitate gaudent: quæ omnia diversa Sarmatis sunt, in plaustris equoque viventibus.* De *Bastarnis* dubitare minimè fas fuisse, satis superiori capite demonstratum. at de *Venedis* rectè meritoque dubitavit; imò multo magis etiam dubitare debuit, antequam inter Germanos tam levibus documentis referret. quæ sanè parum me movissent, ni alia etiam quam gravissima accessissent argumenta; quæ, quum reliqua per omnem Germaniam mihi forent satis plana, super unis *Venedis* quamdiutissimè suspensum me habuerunt; donec tandem melior vicit sententia, *Sarmatas* fuisse. Sed argumenta, in utramque partem facientia, in medium producantur, uti veritas dilucidior inde adpareat. Primum ipsius certè me movit *Taciti* auctoritas, & argumenta ab eo prolata. dein, quod sinum *Codânum* per *Prussiam* ac *Livoniam* *Aestii* tunc adcoluerunt, non *Sarmatica* gens, ut post ostendam. sinus autem dictus fuit hac parte *Venedicus*, à *Venedorum* gente, teste *Ptolemæo*; ut suprâ ostensum. unde haud leve nec inane documentum, *Venedos* fuisse *Germanos*, partemque eorum *Aestios*. *Ptolemæi* verba in descriptione
- 30 *Sarmatiæ* hæc sunt: *κατὰ τὴν τῆς Σαρματίας ἑσθῆς μέγιστον, οἱ τὴν Οὐενέδα, παρ' ὅλοι τὸν Οὐενέδα, καὶ τὸν Δανίαν Πόλυνον τὴν Βασάρναν.* id est: *Incolant Sarmatiam gentes maxima ista: Venedæ, apud omnem Venedicum sinum: & supra Daciam Peucini ac Bastarnæ.* & paullo post: *παρὰ τὸν τὸν Οὐενέδα ποταμὸν, καὶ τὸν Οὐενέδα, τὸν Βούαν: εἰσα θῖνοι: εἰσα Βούανες: ἢ τὸν Βουγενέδανας.* hoc est: *Ad Vistulam amnem, sub Venedis, Gythones: dein Finni: dein Bulanes: sub quibus Burgundiones.* Rectè equidem priore loco *Venedas* *Peucinis* conjunxit, ut & *Tacitus*. at posteriora quia omnino falsa, *Venedas* etiam *Codânum* sinum adcoluisse ne crederem, satis causæ erat; ni ab aliis etiam auctoribus ibidem collocarentur. *Plinius* lib. IV, cap. XIII: *Nec est minor opinione Finningia. Quidam hæc habitari ad Vistulam usque fluvium, à Sarmatis Venedis, Scyris, Hirris, tradunt.*
- 40 *sinum Chylipenum* vocari, & in ostio ejus insulam *Latrin*. Huc accedit magnum illud argumentum, quod *Græcorum* antiquissimis occasionem dedit fingendi in *Italiâ* in *Venetorum* regione flumen *Eridanum*, (*Padus* is est vero nomine.) à quo succinum, sive, ut illi vocabant, electrum veniret; quum id in *Venedorum* *Guttonum*que litore, ad *Vistulæ* usque ostia, omni ævo legeretur; atque *Radâni* *Vistulæ*que confluentibus in *Italiam* *Græciam*que deferretur. At omnium maximum gravissimumque argumentum, quo inductus credam, *Venedos* quondam hoc mare adcoluisse, in ipso gentis est nomine; quod etiam nunc in *Livoniâ* pluribus locis durat. nam & opidum in medio ejus est, ad *Treideram* flumen, vulgari vocabulo *VVenden*: & in eâ parte, quæ dicitur *Curia*, vulgò *Kureland*, amnis cum opido *VVindav*, & alius locus ad eundem
- 50 amnem *Vschewende*. Hæc igitur universa atque singula satis confirmant, *Venedorum* olim gentem per *Livoniam* *Prussiam*que *Codâni* sinus adcoluisse litus. Dispiciendum nunc porrò, *Germanici* an *Sarmatici* fuerint generis. *Ptolemæi* hæc auctoritas nulla est; quando is *Bastarnas* quoque, & horum parteis, *Peucinos*, *Carpos*, & *Burgiones*, item *Burgundiones*, & *Guthones*, *Germanicas* gentes perperam inter *Sarmatas* connumeravit. *Plinii* testimonium plus ponderis habuerit. *Nec est, inquit, minor opinione Finningia. Quidam hæc habitari, ad Vistulam usque fluvium, à Sarmatis Venedis, Scyris, Hirris, tradunt. Apertè & Hirros & Scyros & Venedos inter Sarmatas computat. Verùm hic quoque fortè erraverit. posterioris igitur sæculi audiamus testem Iornandem; qui ita in Gothicis scribit:*

Introrsus

Introrsus illi Dacia est, ad coronæ speciem arduis Alpibus emunita: juxta quarum sinistrum latus, quod in aquilonem vergit, & ab ortu Vistula fluminis, per immensa spatia, venit, VVinidarum natio populosa confedit. quorum nomina licet nunc per varias familias & loca mutentur, principaliter tamen Sclavini & Antes nominantur. Sclavini à Civitate novâ, & Sclavino Rumanense, & lacu qui appellatur Musianus, usque ad Danastrum, & in boream Vistulâ tenus commorantur. hi paludes silvasque pro civitatibus habent. Antes verò, qui sunt eorum fortissimi, qui ad Ponticum mare curvantur, à Danaastro extenduntur, usque ad Danaprum: quæ flumina multis mansionibus ab invicem absunt. Ad litus autem oceani, ubi tribus faucibus fluenta Vistula fluminis ebibuntur, Viridarii resident, ex diversis nationibus aggregati. Post quos ripam oceani item Ești (vulgò malè Item estî) tenent, pacatum hominum genus omnino. Quibus in austro adsedit gens Agazzirorum fortissima, frugum ignara, quæ pecoribus & venationibus victitat. Ultra quos distenduntur supra mare Ponticum Bulgarorum sedes. Et postea, de Gothorum, Daciam tunc incolentium, expeditionibus loquens: Post Herulorum eadem idem Hermanricus in Venetos arma commovit. Hi, ut initio expositionis, vel catalogo gentis, dicere cepimus, ab unâ stirpe exorti, tria nunc nomina reddidère, id est, Veneti, Antes, Sclavi. qui, quamvis nunc, ita facientibus peccatis nostris, ubique deserviunt; tamen tunc omnes Hermanrici imperiis servierunt. Hæstorum quoque similiter nationem, qui longissimam ripam oceani Germanici insident, idem ipse prudentiæ virtute subegit, omnibusque Scythiæ & Germaniæ nationibus, ac si propriis laboribus imperavit. Hæc Venedorum sive VVinidorum pars adpellantur Sclavini, & Sclavi. cujus nominis populos alienissimo semper à Germanis fuisse, & nunc etiam esse genere, per Ruffiam magnam sive Moscoviam, per Litaviam, Poloniam, Ruffiam minorem, Podoliam, Moldaviam, Valachiam, Bulgariam, Serviam, Sclavoniam, Dalmatiam, Croatiam, Vinidorum marchiam, Carniolam, Moraviam, Bojohæmum, Lusatiam, & Cassubiam, satis in confesso est. Secunda igitur illa pars Antes, & item tertia, quam falsò Italicæ ad Padum & mare Adriaticum gentis vocabulo adpellat Venetos, pro Venedos, ejusdem quum fuerint cum Sclavis generis; satis manifestò inde liquet, omnem in univèrsum Venedos non fuisse Germanos, sed Sarmatas: quos rectius posterior ætas vocavit SLAVOS; quia sibi ipsis dicebantur SLAVACI, & variante dialecto, SLOVACI; ut latius alio opere (Deus volens propitius adnuat, precor) postea docebo. Huic locupletissimo Jornandis testimonio adde jam & hoc argumentum, quòd hodièque ejusdem Slavici generis populi in Germaniâ, per Marchiam Brandenburgensem, per Pomeraniam & Lusatiam, vulgò Germanis adpellantur die WEN- DEN; & regio, ab ejusdem generis natione habitata, inter Histriam, Forum Julium, Carniolam, Slavoniam, & Croatiam, die VVindische mark, id est, Vinidorum marchia: item in Hungariâ, sub Carpaticis sive Sarmaticis montibus, inter Vagum Granumque amneis, in eâ Slavici generis gente, quæ vulgò Germanis dicitur die Zipser, vicus VVindische probe: à quo haud procul alius vicus, ad Vagum amnem, de universæ gentis vocabulo vocatur Stáviná. Hoc igitur vocabulum haud de vano Germani Slavorum quibusdam, in Germaniam Illyricumque transgressis, imposuerunt argumento; sed quia jam antea domi, trans Vistulam in Sarmatiâ, eodem adpellatos sciebant. quod antiquissimi quoque attestati sunt Græcorum simul atque Romanorum scriptores. Variatum id fuisse, pro ratione dialectorum, jam in Sarmatiâ, quemadmodum postea in Germaniâ & Illyrico, per E, & I; testis luculentissimus Livoniæ ager, antiquissima, ut mox ostendam, Venedorum sedes; ubi hodièque opidum alterum dicitur VVenden, alterum cum flumine VVindam, & ad idem flumen, VVschewende. Ex gemina hac adpellatione recte Græci Latiniq; auctores fecère vocabula VENEÏ, sive, ut Ptolemæus habet, VENEÏ, & VINIDI, sive VINIDÆ, quod Jornandes sive librarii Germanificantes fecerunt WINIDÆ. Antiquissimum hoc fuisse partis Sarmatarum nomen, ex eo perspicitur, quòd jam ante Herodoti tempora, uti supra in Gothonibus ostensum, ex ejus similitudine electrum ab Italiæ flumine Pado & gente adcolâ Venetis in reliquam Italianam Græciamque venire creditum est. Facessat hinc cum ingeniosis nugis suis Goropius; qui ex eadem nominis similitudine, & nescio quo paludum lacuumque, qui per Prussiam sternuntur, argumento, Venedos docet ejusdem fuisse cum Venetis ad Adriaticum mare originis, à Paphlagonicâ gente Henetis propagatâ. quam gentem ille, solens suo more satis audaci, mirificâ nationum simul ac locorum temporumque convulsione confusioneque, à Ponto Euxino non modò in Italiam, sed & in Galliâ simulque Sarmatiæ extrema diducit: hoc uno per omnia sua opera satis ineptus delirusque, quòd omnem totius Europæ, magnæque partis Asiæ genteis, ad unum Cimmericum (quos falsò

falsò vocat Cimbros) nomen referre conatur; adpellationes verò singularum ad unam suam linguam Belgicogermanicam. quâ in re non animadvertit, se ridere seipsum, dum Græcos Latinosque super exterarum gentium nomenclaturâ culpet. Divus Moses sacratissimis monumentis testatum reliquit, quot Noachi nepoteis pronepoteisque, in totidem fuisse diversas nationes lingvasque distributum terræ orbem; quæ fuerunt numero LXX. Hoc unum si satis considerassent vel credidissent nostri illi *μακροποδοι* geographi; certè ab infinitis istis immensisque laboribus, cum ipsi, tum nos, liberi vacuique fuisset. Egregiè quum omnia, nec sine eminenti ingenio, confinxerit Goropius de Venetis juxta atque Venedis; tandem imperitè, ineptèque & absurdè ex his, quia Germanis dicebantur *VVenden*, fecit *Veneticos Danos*. Ita sanè: crederemus hoc rectè dici; si tam facilè persuasisset Sarmatas cum Germanis unius ejusdemque fuisse generis. nam Venedos fuisse Sarmatas, Danos verò Germanos, satis superque comprobatum est. Sarmaticæ gentis *VENEDORUM* adpellationem si quis ad originem revocare velit, ad Sarmaticam, non Germanicam descendat linguam necesse erit. Ex hac multo probabilius ego conjecerim, dictam fuisse gentem à vocabulo *VVeda*, (Latinè scripseris *Venda*,) quod hanc piscatorium significat. quidpe auctor noster ait, *Venedos multum ex moribus Sarmatarum traxisse. nam quidquid inter Pencinos Fennosque silvarum ac montium erigatur, latrocinis pererrasse.* quò etiam facit, quòd Ptolemæo gens dicitur *Veneda*, & Jornandi *Vinida*; unde singularis numerus *Veneda*, & *Vinida*, à *VVeda*. Sensisse idem & antiquissimos Polonorum historiographos video: qui gentis regni que primordia fabulosè, ut ubique gentium omni ævo mos fuit, confingentes, inter primos reges numerarunt reginam *Vendam*. Verùm in talibus ne mihi quidem ipsi satis fido. scio, divinationem hanc esse lubricam, incertam, ac sæpè numero fallacem.

Ceterum finis Venedorum agris curatè exactèque circumscribere, non hujus est operis. Magnam tamen, longèque ac latè diffusam fuisse gentem, inde perspicere licet, quòd à septentrionibus Finnos, à meridie Bastarnas, gentes longè inter se distitas, attingerunt. Partem eorum agros jam Justiniani tempore Bastarnarum obsedis, superiori capite ex Jornande didicimus. Reliquorum migratio in Germaniam quando facta sit, alio loco dicitur. Hæc igitur de Venedis Sarmatis dicta sufficiant. quæ quomodò ad Germaniam nostram pertineant, nunc deinceps aperiam.

Apud auctorem nostrum sub finem libri de Germaniâ, narratio de Svionibus, Aestiis, Sitionibus, Peucinis, Venedis, atque Fennis, hoc ordine perscripta legitur: *Protinus deinde ab oceano Rugii & Lemovii. omniumque harum gentium insigne, rotunda scuta, breves gladii, & erga reges obsequium. Svionum hinc civitates, ipso in oceano, præter viros armaque, classibus valent. & mox: Trans Svionas aliud mare, pigrum, ac prope immotum: quo cingi cludique terrarum orbem hinc fides, quòd extremus candentis jam solis fulgor in ortus edurat, adeò clarus, ut sidera hebetet. sonum insuper se mergentis audiri, formasque deorum & radios capitis aspicere, persuasio adjicit. Illuc usque (& fama vera) tantum natura. Ergo jam dextro Svecici maris litore Aestiorum gentes alluuntur. quibus ritus habitusque Svecorum; lingua Britannica propior. Matrem deum venerantur. insigne superstitionis formas aprorum gerant. id pro armis, omniumque tutelâ, securum dea cultorem etiam inter hostes præstat. Rarus ferri, frequens fustium usus. Frumenta, ceterosque fructus patientius, quàm pro solitâ Germanorum inertia, laborant. Sed & mare scrutantur; ac soli omnium succinum, quod ipsi glessum vocant, inter vada atque in ipso litore legunt. & deinde: Svionibus Sitionum gentes continuantur. cetera similes, uno differunt, quòd femina dominatur. in tantum non modò à libertate, sed etiam à servitute degenerant. Hic Sveciæ finis. Peucinorum, Venedorumque, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis ascribam, dubito. Hæc equidem hoc ordine in cunctis exemplaribus habentur. at ego maximopere miror, quâ ratione Tacitus, perquam curiosus aliquin auctor, heic à continentis Germaniæ populis Rugiis atque Lemovii ad insulas oceani, sive ad Scandinaviam peninsulam transgressus, Svionum gente, Svecorum parte, illic memoratâ, antequam Sitionas, ejusdem peninsulæ Scandinaviæ ejusdemque Svecorum generis gentem, Svionibus conterminam, explicaret, rursus in continentem trajecerit, ad Aestios, Prussiam Livoniamque, ut mox ostendam, incolentis extra Sveciam sitas: atque hinc iterum in Scandinaviam, ad dictos Sitionas, hincque iterum in continentem ad Peucinos ac Venedos. Sanè, uti dicere liceat quòd sentiam, aut Tacitus ordinis sui methodici, quem ubique antehac diligens curiosusque observavit, profus heic oblitus fuit; aut librarii negligentes supinique mirificè eum conturbaverunt. hoc tamen potius crediderim; præsertim, quum concinnè congruèque,*

fine

sine ullius, etiam minimæ, particulæ dispendio, vel permutatione restitui possit in hunc modum: *Illuc usque (& fama vera) tantum natura. Svonibus Sitonum gentes continuantur. cetera similes, uno differunt, quòd femina dominatur. in tantum non modò à libertate, sed etiam à servitute degenerant. Hic Svevia finis. Ergo jam dextro Svecici maris litore Aestiorum gentes alluuntur. & reliqua, quæ sequuntur de Aestiis: quibus hæc rursus rectè titè- que subnectuntur; Peucinatorum, Venedorumque, & Fennorum nationes. nam Aestiis Peucini Venedique fuère contermini. quod probatur, cum ex ipso hoc loco, tum ex aliorum scriptorum monumentis. Ex ipso hoc loco; primùm, quia dextro Svecici maris litore eos adlui tradit; cujus finistrum litus, in Scandinaviâ modò reliquerat. nam dextrum heic atque finistrum litora ita accipiuntur intrantibus hoc mare, sive sinum, ab occasu in ortum 10 versùs: cujus rei exemplum frequens apud auctores in Ponto Euxino. tum, quia succinum eos omnium solos in litore suo legere ait: quod uni Prussici convenire, jam dudum ex iis, quæ suprâ in Guttonibus disserui, patuit; pluribusque mox aperiam. Præter Tacitum, de eadem gente jam antea audivimus Jornandem; qui descriptioni Winidarum gentis hæc subjungit: *Ad litus autem oceani, ubi tribus faucibus fluente Vistule fluminis ebibuntur, Viridarii resident, ex diversis nationibus aggregati. Post quos ripam oceani item Aesti tenent, pacatum hominum genus omnino.* Et infra, post ejusdem Venedorum gentis memoratorem: *Hæstorum quoque similiter nationem, qui longissimam ripam oceani Germanici insident, idem ipse prudentiæ virtute subegit.* Viridarios Vistulæ amnis insulas coluisse, suprâ in Gothonibus docui. His igitur insulis, quas Taciti ævo tenebant Gothones, 20 quum continuet in litore Jornandes longissimo tractu *Hæstos, sive Aestos*; nulli alii hi esse possunt, quàm quos Aestios Tacitus in dextro Svecici maris litore, proximos à Vistulâ & Gothonum finibus memorat: quibus subjicit mox Venedos atque Fennos ab septemtrionibus, à meridie Peucinos. De iisdem Cassiodorus in Variarum lib. v, epistolam habet Theoderici, Gothonum in Italiâ regis, his verbis conscriptam: *Hæstis Theodericus rex. Illo & illo legatis vestris venientibus, grande vos studium notitiæ nostræ habuisse cognovimus; ut in oceani litoribus constituti, cum nostrâ mente ligemini. Svaris nobis admodum & prava petitio: ut ad vos perveniret fama nostra; ad quos nulla potuimus destinare mandata. Amate jam cognitum, quem requisitis ambientes ignotum. nam inter tot gentes viam præsumere, non est aliquid facile concupisse. Et ideo salutatione vos affectuosâ requirentes, in- 30 dicamus, succina, quæ à vobis per harum portitores missa sunt, grato animo fuisse suscepta: quæ ad vos oceani unda descendens, hanc levissimam substantiam, sicut & vestrorum relatio continebant, exportat. sed unde veniat, incognitum vos habere dixerunt: quam ante omnes homines, patriâ vestrâ offerente, suscipitis. Hoc, quodam Cornelio scribente, legitur, in interioribus insulis oceani, ex arboris succo defluens (unde & succinum dicitur) paulatim solis ardore coalescere. fit enim sudatile metallum teneritudo perspicua; modò croceo colore rubens, modò flammeâ claritate pingvescens; ut cum in maris fuerit delapsa consinio, situ alternante purgata, vestris litoribus tradatur exposita. Quod ideo judicavimus indicandum; ne omnino putetis notitiam nostram fugere, quod occultum creditis vos habere. Proinde requirite nos sæpè per vias, quas amor vester aperuit. Ad hunc Theodericum eâ de causâ Hæsti legationem cum donis 40 miserunt, amicitiam ejus experentes, quia conterminos quondam apud Vistulam amnem habuerant Gothones. De Aestiis etiam Eginhardus, in vitâ Caroli: *Hunc sinum Codânium multæ circumfident nationes: Dani siquidem, & Sveones, & quos Nortmannos vocamus, septemtrionale litus, & omnes in eo insulas tenent. at litus australe Sclavi, & Aisli, & alia diversa incolunt nationes.* Sclavi tunc tenebant, à Vistulâ ad Cimbrorum usque peninsulam. aliæ verò illæ nationes fuère Venedi, & Finni: ac fortè etiam per errorem Eginhardi Lappiones, qui septemtrionale tenuerunt litus, inter Venedos ac Slavos fuère Aesti; nempe in Prussia atque Livoniâ. Quin etiam in hanc usque diem nomen eorum incorruptum Germanis permanet, in tertiâ totius regionis parte, cujus incolæ vulgari vocabulo dicuntur de ESTEN. 50**

Jam igitur, quia satis abundè que suprâ demonstratum, Venedos, Sarmaticam gentem, antiquissimis temporibus hoc litus adcoluisse; Aestios verò Taciti ævo idem litus tenentis, Germanos fuisse, cum ipse Tacitus evidentissimo lingvæ Celticæ morumque Svecicorum indicio, tum legatio cum donis ab Aestiis ad Theodericum Gothonum, Germanicæ gentis regem, missa testetur: certum est, Aestios quondam, ex Germaniâ in Sarmatiam transgressos, hæc loca, submotis Venedis, occupasse. Prolemæus tamen per omnem Germaniam (fortè per omnem terræ orbem) novissima cum antiquissimis permiscens, Venedas in ipso oceani litore, antiquâ sede posuit. De transmigratione Aestio-

Aestiorum è Germaniâ in Sarmatiam, nihil certi attulerim. ex lingvâ tamen eorum, quæ Britannicæ, quàm Svecicæ, quæ erat contermina, Taciti ævo fuit propior, ego coniecero prope, Galliam eos quondam incoluisse. quidpe in vitâ Agricola Tacitus *sermonem Britannorum haut multum ait esse diversum* ab Gallorum sermone. gentes autem Germaniæ Rhenum adcolentes uno in commune nomine dicti fuerunt *Isævones*, sive, ut antiquissimi Græcorum retulerunt, *Ostiones*, & *Ostia*, de quibus infra nobis erit sermo. Transierunt igitur Aestii à Rheno in Sarmatiam longè ante Cæsaris in Galliam Comatam expeditiones. nam qui ejus ævo in ulteriori Rheni ripâ reperti sunt populi, eos se-
 10 deis illic non nuperas tunc, sed satis antiquas habuisse, ex iis patuit, quæ supra in eorum explicatione dicta sunt. Fortè Aestii nostri ab iis Germanis Rheni ripâ pulsi sunt, qui primi, vel post primos proximi, in Galliam transgressi sunt. Tacitus tradit, *frumenta eos, ceterosque fructus patientius, quam pro solitâ Germanorum inertia, laborasse*. hoc fortè etiam à Rheno attulerunt. nam de Ubiis sic Cæsar belli Gall. comment. IV: *Ubiorum fuit civitas ampla atque florens, ut est captus Germanorum, & paullo, etiam ceteris, qui sunt ejusdem generis, humaniores; propterea quod Rhenum attingunt, multique ad eos mercatores veniunt, & ipsi propter propinquitatem Gallicis sunt moribus assuefacti*.

Nomen *ÆSTIORUM* apud Tacitum in vulgatis exemplaribus legitur *Aestiorum*: idque se reposuisse tradit Rhenanus, pro alio vulgato *Estuorum*; quia *adparebat* (sic ait) *in archetypo fuisse Aestiorum pro Aestiorum*. Hoc ego miror Lipsium non notasse ex suo
 20 Vaticano, & aliis. Mihi certè nullo pacto credibile fieri potest, scripsisse Tacitum *ÿ*; quum Græcâ hæc sit litera, Germanico, sive Celtico vocabulo, quod etiam nunc est *Eÿten*, minimè conveniens, nedum necessaria. *ÆSTII* verò rectè dicebantur Tacito, qui aliis *ÆSTI* & *HÆSTI*, quemadmodum *Chasuarii*, *Burii*, *Lugii*, *Burgundii*, *Rugii*, aliis dicti fuere *Chasuarii*, *Buri*, *Lugi*, *Burgundi*, *Rugi*. Apud Eginhardum *AISTII*, non tribus, sed duabus tantum syllabis exprimi debent, per diphthongum *ai*: hæc quidpe Latinis redditur per *æ*. Goropii heic nequis admittat audaciam nimis præfractam: qui quum alios monere sciverit, *ne temerè quidquam, sine diligentissima expensione, in bonis scriptoribus immutarent; quum ingenii ostentatio, contra vetustam lectionem quaesita, vel in grammatico sit infamis*: tamen ipse abstinere heic manus à Tacito, gravissimo auctore,
 30 haud potuit; quin ad immane suas fabulas Aestiorum nomen vitaret in *Austros*; haud equidem contra librarios typographosve cæstro percitus furens; sed adversus ipsum Tacitum, quem vim vocis ignorasse arguit. Tantane esse potuit huic homini contra tot antiquos auctores, Tacitum, Iornandem, Theodericum regem, & Eginhardum, confidentia? de Tacito, Romano homine, uti taceam; Eginhardus Germanus, Iornandesque & Theodericus rex, in Italiâ Gothi, an Germanorum nomen ignorare potuerunt; maximè verò Theodericus rex, ad quem legati ex eâ gente venerunt, quique ad eos literas cum nominis eorum inscriptione misit? Haud credibile. Ipse Goropius si fineis Aestiorum satis ex dictis auctoribus didicisset; neque ignorasset, hodièque illic partem finium vocari *Eÿten*: certè fabulas tam absurdas
 40 confingere numquam sustinisset. Sed hoc unum ei videtur jam inde ab initio fuisse institutum, uti urbis suæ Antuerpiensis primordia & antiquitatem in cælum usque per vera per falsa eveheret. quâ licentiâ longius vagatus, omneis per terræ orbem gentes inter se confundit, cælumque, quod ajunt, terræ miscuit. De *Austraniâ Aestianiæque* insulis, Plinio inter Cimbrorum promontorium & Rheni ostia memoratis, quas idem Goropius heic in eodem Austrorum suorum litore collocat, supra dictum est.

Sed fines quoque Aestii certi nunc circumscribantur. Equidem cenfeo, non minoribus olim eos incoluisse finibus, quàm nunc posteri eorum Prussii atque Livones incolunt; sed fortè paullo latioribus. Terminos igitur iis statuo istos: Ab oriente, quâ
 50 Venedis erant juncti, primùm eosdem, quibus Livonia ab oriente finitur, ad amnem usque Litaviæ Sacrum, qui, vulgari vocabulo *Smista rzeká*, infra Vilnam urbem in Viliam flumen incidit: inde ipsum Viliam, & mox adversum Mæmelium, ad confluentem usque Nemenii: hinc lineam ad confluentem usque amnis, qui infra Masovixæ opidum *Nur Bugi* miscetur. hinc ab austro, quâ contermini fuere Peucini, Bugem, & Vistulam, ad confluentem usque Brogii amnis: ab occidentè, quâ Gothones fuere proximi, eundem Vistulam; & ubi is in cornua scinditur, alveum ejus maximè orientalem; cujus ostium primò in lacum apud Elbingium opidum, dein verò unâ cum lacu apud Balmam opidum in mare Svecicum exit. hinc ipsum mare ad ostium usque

M m m

Narvæ

Narvæ amnis, extremum Livoniæ versùs septentriones terminum. ultra hunc Aestios non extendo, quia Tacitus disertè Venedos facit conterminos Fennis; & Eginhardus dextrum Svevici maris litus ab aliis etiam, præter Slavos & Aestios, nationibus teneri tradit: nec hodiè Germanorum nomen ultra Livoniæ finis ascendit. Regiones dictis finibus nunc continentur, præter Livoniam & Prussiam, primùm ea, quæ media inter Livoniam, Litaviam & Prussiam, vulgò incolis vocatur *Sámodzka zemlá*, Polonis *Smudzka ziemiá*, Germanis *Samaiten*, Latine *Samogitia*: deinde Litaviæ pars in lavá Mæmælii ripâ, ad prædictum usque opidum *Nur*. hinc Masoviæ dimidia pars, dextris Bugis Vistulæque ripis adfixa. Ad extremos usque Livoniæ finis pertinuisse quondam Aestios, nomen illic antiquum in hanc usque diem durans testatur, tum Iornandes, qui longissimum Germanici maris litus eos tenuisse adfirmat. Vistulam attigisse, patet ex Eginhardi testimonio; qui australe dicti maris litus à Slavis & Aistis, aliisque inde nationibus, teneri tradit; nec ullos alios inter Slavos, quorum pars ad Vistulam usque mansit in Cassubiâ, & Aistos collocat. tum verò ex eo maximè liquet, quòd Tacitus & Theodericus rex testantur, ab Aestiis, omnium mortalium solis, legi in litore maris fuccinum. quod Prussiæ littori, quod est ad Vistulæ ostium maximè orientale, in regione vulgò dicta *Sudaw*, quam verissimè attribuitur.

Certum igitur est, jam inde ab antiquissimis sæculis Prussiam atque Livoniam incoluisse Germanos: quos imperitum nunc geographorum vulgus, posterioribus demum temporibus huc transgressos opinantur, quia Ptolemæus, quem unum illi sequuntur, reliquis non lectis, vel non intellectis, Germaniam Vistulâ finit. 20

In plureis nationes, pluraque nomina fuisse divisam Aestiorum gentem; ostendit Tacitus vocabulo pluralis numeri *gentes*. Plinius loco supra dicto ita de his oris: *Nec est minor opinione Finningia. Quidam hæc habitari, ad Vistulam usque fluvium, à Sarmatis Venedis, Scyris, Hiryis, tradunt.* Nempe, ut antè dictum, omneis gentes, à Finniâ ad Vistulam usque, Sarmatici esse generis crediderunt illi, qui hoc tradiderunt. Venedos à Finnis ad Aestios usque pervenisse, jam antè ostensum est. medii igitur illi, inter Venedos & Vistulam, *Scyri* & *Hirri*, nulli alii fuère, quàm Aestii, in duo genera duasque appellationes divisi.

SCYRI aliis etiam auctoribus compluribus memorantur. Hos fuisse eosdem, qui nunc dicuntur *Prussii*, vulgò *die Preussen*, & variantibus dialectis, *de Prüssen*, & *Prützen*; 30 inde colligo, quod à posterioribus scriptoribus nomen eorum in Gothorum, Daciam tunc colentium, expeditionibus in Mæcias & Thraciam refertur. Pars scilicet eorum cum Gothis, vicinis suis, à Vistulâ ad Mæotin paludem, & inde ad Ponticum mare, & in Daciam migraverunt: quemadmodum & Rugiorum, & Herulorum, & Burgundiorum portiones cum iisdem Gothis profectos, supra ostendi. De hac Gothorum migratione ita Iornandes: *Filimer, filio Gandarici, consilium sedit, ut exinde cum familiaribus Gothorum promoveret exercitus. Qui aptissimas sedes locaque dum quereret congrua, pervenit ad Scythicas terras, quæ lingua eorum Ouin vocabantur. ubi delectato magnâ ubertate regionum exercitu, & medietate transpositâ, pons dicitur, unde amnem transjecerat, miserabiliter corruisse: nec ulterius jam cuiquam licuit ire, aut redire. nam is locus, ut fertur, tremulis 40 paludibus voragine circumjectâ concluditur: quem utraq; confusione natura reddidit impervium. Hæc igitur pars Gothorum, quæ à Filimer dicitur in terras Ouin, emenso amne, transposita, optatum potita solum. Nec mora: ilico ad gentem Spalorum adveniunt. consertoque prælio victoriam adipiscuntur. Exindeque jam velut victores ad extremam Scythia partem, quæ Pontico mari vicina est, properant.* Per Scythiæ vocabulum intelligi hæc Sarmatiam, Vistulâ finitam, pontemque super Vistulam fuisse extructum, supra in Gothis monstravi. Terra igitur hæc OUI N, Gothorum finibus adversa, nulla alia est, quàm quæ nunc Prussia dicitur, paludibus lacubusque creberrimis præpedita atque invia. Ejusmodi terræ etiam nunc Saxonibus vocantur *Ouven*. Hinc igitur maximè credibile sit, partem quamdam Scyrorum, id est, Pruffiorum, unâ cum vicinis suis Gothis in longinquam illam expeditionem fuisse profectos. Procopius, rer. Gothicar. lib. 1; sub Zenone in oriente, Augustulo in occidente imperatoribus: *Εὐρχαρον ἢ Ρωμαῖοι χεῖνω πρὶ πρῶτον, Σκίρροι τὴ καὶ Ἀλανοὶ, καὶ ἄλλα ἄλλα Γοτθικὰ ἔθνη ἐς Συμμαχίαν ἐπιμαχόμενοι.* id est: Romani verò paullo ante hæc Scyros Alanosque, & alias nonnullas Gothicas gentes, in societatem adsciverant. Sidonius Apollinaris, carmine VII:

—Pugnacem Rugum, comitante Gelono,
Gepida trux sequitur: Scerum Burgundio cogit,
Chunus, Bellonotus, Neurus, Bastarna, Toringus.

Fallitur

Fallitur igitur Jornandes, qui eodem libro postea Scyros sub Alanorum gente comprehendit, his verbis: *Scyri verò, & Satagarii, & ceteri Alanorum, cum duce suo nomine Candax, Scythiam minorem, inferioremque Mæsiam accepere.* Vel Jornandes heic, ut dixi, vel interpretes ejus falluntur. hoc tamen citius crediderim. poterat quidpe Jornandes Satagarios ex Alanorum gente intellexisse; Scyros verò non item. Hos Svevicum mare adcoluisse, luculentissimus disertissimisque testis est Plinius. Sed & ipse Jornandes paullo post, nec in Scythiâ minore, ad Pontum, nec in Mæsiâ inferiore ponit Scyros; sed in Daciâ, apud Pathissum amnem, ex adverso Mæsiæ superioris, Gothis, qui tunc Pannonias tenebant, conterminos, ac federatos, ducibus ipsis attributis Edicâ

10 & Wulfo: quorum vocabulorum hoc merè Germanicum, etiam nunc in frequenti apud Germanos est usu; quo feram simul adpellant pecoribus infestam simulque ceu proprio nomine viros. Verba Jornandis, de Hunnimundo Svevorum, nempe Quadorum, lazygibus Sarmatis conterminorum rege, hæc sunt: *Sed ille immemor paterna gratia, post aliquod tempus conceptum dolum parturiens, Scyrorum gentem incitavit, (qui tunc supra Danubium considebant, & cum Gothis pacificè morabantur) quatenus scissi ab eorum federe, secumque juncti, in arma prosilirent, gentemque Gothorum invaderent.* Et paullo post: *Scyrorum exitium Svevorum reges Hunnimundus & Alaricus veriti, in arma moverunt; freti auxilio Sarmatarum, qui cum Brugâ & Bagai regibus suis, auxiliarii eorum devenissent: ipsasque Scyrorum reliquias, quasi ad ultionem suam acrius pugnaturas, accersentes, cum Edicâ*

20 & Wulfo, eorum primatibus, habuerunt simul secum tam Gepidas, quam ex gente Rugorum non parva solatia. Ad hunc modum ubique Scyri Germanicis gentibus conjunguntur.

HIRRI nemini, præterquam Plinio, memorantur. Hos igitur alteram partem fuisse Aestiorum judico, qui nunc adpellantur *Livones*, vulgò *Lieslander*, à solo, quod incolunt, *Liesland*.

PRUSSIORUM LIVONUMQUE nomina quando primùm exorta, haud facile dispectu est. Prussiorum tamen primus, quorum scripta extant, meminit Helmoldus, in chronico Slavorum; ut mox videbimus: apud quem, ut & apud Mag. Adamum Bremensem, sunt *Pruzzi*, ex patriâ Lubecensium, Hamburgiensium, ac Bremensium dialecto, quâ dicuntur vulgò *Prützen*. Sigeberto, in chronico, Italica gentis vocabulo adpellantur *Brutii*, in his verbis: *Sanctus Wittech (lege Woitech. nam hodieque Bojohæmis Albertus dicitur Woitech, & Polonis Woyciech) Pragensis episcopus, cognomento Adelbertus, sanctitate & doctrinâ apud VVinidos claret. qui apud Brutios martyrizatus. Delirant, qui Bopioxus, Boruseos Ptolemæo apud Riphæos monteis memoratos populos, corumpunt in Borussos, interpretanturque Prussios. Nec minor est eorum error, qui gentem hanc dictam volunt Sarmaticâ lingvâ Prusacy, quasi Pornusacy, id est, juxta Russos colentes; quemadmodum Pomerani dicti sunt eidem genti Pomorzani, id est, maris adcolæ; & Polabi quondam, sive Polabingi, Potabiâni, id est, adcolæ Albis amnis, qui etiam nunc Slavis vocatur Lâbiâ & Lâbe rzekâ. Quidpe Russi nullo umquam ævo prope*

40 Prussiam incoluerunt. neque hæc ratio adpellationis in Prussia, quemadmodum in Pomeranis, & Polabinis, valere potest. terras enim inter Vistulam & Albim ipsi Slavi incoluerunt; nominaque sibi illic ex regionum situ invenerunt. Prussiam verò, jam inde ab antiquissimis temporibus, nulli nisi Germani tenuerunt: quos Sarmaticum nomen, à Sarmatis inditum, sibi vendicasse, non est veri simile. Helmoldus lib. 1, cap. 1, sub uno Prussia nomine etiam Livoniam comprehendit, id est, omne Aestiorum solum. *Slavorum, inquit, populi multi sunt, habitantes in litore Baltici maris. Hoc mare multa circumfident nationes. Dani siquidem, ac Sveones, & quos Northmannos vocamus, septentrionale litus & omnes in eo obtinent insulas. at litus australe Slavorum incolunt nationes; quorum ab oriente primi sunt Ruzi, deinde Poloni, habentes à septentrione Pruzos; ab austro Bojemos, &*

50 *eos qui dicuntur Morabi, Carintbi, atque Sorabi.* Sed hoc parum peritè, vel curatè; quum Prussii nulli fuerint Slavi.

Ceterum loci alicujus, vici, vel opidi in Aestiorum solo antiquitatem à nemine veterum auctorum notatam reperio. Antiquissimum tamen, sine dubio, est opidum supra dictum in Livonibus *Venedum*, vulgò *Venden*; ut quod ab vetustissimis cultoribus Venedis ortum simul accepit atque nomen.

De vitâ ac moribus Aestiorum hæc Tacitus: *Framenta ceterosque fructus patientius, quam pro solitâ Germanorum inertia, laborant.* Boni igitur agricolæ, bonique patresfamilias, jam inde ab antiquissimis temporibus Prussii nostri atque Livones. quod ipsum

fortè, ut antè dictum, à Rheni ripâ in has oras attulerunt. De reliquis Germanis sic antè dixerat Tacitus: *Nec enim cum ubertate & amplitudine soli, labore contendunt; ut pomaria serant, & hortos sapiant, & prata rigent.* Pacis amor illud præstitit Aesthis nostris. nam ita de iis Jornandes: *Pacatum hominum genus omnino.* quidpè qui tanto studio agriculturam curaverint, eos belli crebrisque soli mutationibus abstinuissè necessum est. Hinc sequutum est illud, quod Helmoldus de gente hac prædicat, his verbis: *Pruzi necdum lumen fidei cognoverunt. tamen sunt homines multis naturalibus bonis præditi, humanissimi erga necessitatem, patientes. quin etiam obviam tendunt his, qui in mari periclitantur, vel qui à piratis infestantur; & subveniunt eis.* Aurum & argentum pro minimo ducunt. pellibus abundant per egrinis, quarum odor letiferum nostro orbi superbie venenum propinavit. ¹⁰ Et illi quidem ut stercora hæc habent: ad nostram, credo, damnationem; qui ad martarinam vestem anhelamus, quasi ad summam beatitudinem. itaque pro lanæis indumentis, quos nos appellamus faldones, illi offerunt tam pretiosus martures. Multa poterant dici de hoc populi laudabilia in moribus, si haberent solam fidem Christi: cujus prædicatores immaniter persequuntur. Apud illos martyrio coronatus est illustris Boemia episcopus, Adelbertus. Usque hodiè profecto inter illos, cum cetera omnia communia sint cum nostris, solus prohibetur accessus lucorum; & fontium: quos autumant pollui Christianorum accessu. Carnes jumentorum pro cibo sumunt: quorum lacte vel cruore utuntur in potu; ita ut inebriari dicantur. Homines cærulei, facie rubeâ, & criniti. Prætereâ inaccessi paludibus, nullum inter se dominum pati volunt.

Hæc igitur ferè sunt, quæ, ad illustrandum conterminum patriæ terræ solum, ex ultimâ antiquitate produci potuerunt. His jam addere & ea, quæ de succini lætione in Gothorum Aestiorumque litore vetustissimi mortalium literis mandaverunt, haud alienum nec incommodum fuerit. Omnium ferè sententias collegit Plinius, in lib. xxxvii, cap. ii. cujus verba hæc adscribere visum est. In argumento capitis hæc leguntur verba: *Quæ mentiti sunt auctores de succino.* dein post memorata crystallina, & murrhina, sic infit: *Proximum locum in deliciis (feminarum tamen adhuc tantum) succina obtinent; eandemque omnia hæc, quam gemma, auctoritatem: sanè majorem, aliquibus de causis, crystallina, & murrhina, rigidi potus utraque.* In succinis causam ne delicia quidem adhuc excogitaverunt. occasio est vanitas Græcorum diligentia. Legentes modò aquè perpetiantur me de ortu eorum. ³⁰ cum hoc quoque inter sit vitæ, scire posteros, quidquid illi prodidère mirandum. Phæthontis, fulmine icciti, sorores stetu mutatas in arbores populos, lacrymis electrum omnibus annis fundere juxta Eridanum amnem, quem Padum vocamus, & electrum appellatum, quoniam sol vocitatus sit Elector, plurimi poëta dixerè, primique, ut arbitror, Aeschylus, Philoxenus; Nicander, Euripides, Satyrus. quod esse falsum, Italia testimonio patet. Diligentiores eorum, Electridas insulas in mari Adriatico esse dixerunt, ad quas delaberetur Padus. quâ appellatione nullas unquam ibi fuisse, certum est: nec verò nullas ibi appositas esse, in quas quidquam cursu Padi de-
vehi possit. Nam quòd Aeschylus in Iberiâ, hoc est, in Hispaniâ, Eridanum esse dixit, eundemque appellari Rhodanum; Euripides rursus, & Apollonius, in Adriatico litore confluerè Rhodanum & Padum; feliciorè veniam facit ignorati succini in tantâ orbis ignorantia. ⁴⁰ Modestiores, sed aquè falsum, prodidère, in extremis Adriatici sinus rupibus invisit arbores stare, quæ Canis ortu hoc effunderent gummi. Theophrastus in Liguriâ effodi dixit: Phæthontem in Aethiopiâ obiisse. ob id delubrum ibi esse Hammonis, atque oraculum; electrumque gigni. Philemon fossile esse, & in Scythiâ crui duobus locis: candidum, atque cerei coloris, quod vocaretur electrum; in alio loco fulvum, quod appellaretur sualternicum. Demonstratus lyncurion id vocat; & fieri ex urinâ lyncum bestiarum; è maribus fulvum & igneum; è feminis languidius, atque candidum. Alii dixerè languriam; & esse in Italiâ bestias langurias. Zenohemis langus vocat eandem, & circa Padum iis vitam affirmat. Sudines arborem, quæ gignat in Liguriâ. In eadem sententiâ & Metrodorus fuit. Socacus credidit in Britannia arboribus effluere, quas electridas vocavit. Pytheas Guttonibus, Germaniæ genti, accoli æstuarium oceanî, ⁵⁰ Mentonon nomine, spatio stadorum sex millium. ab hoc dici navigatione insulam abesse Bastliam. illo vere fluctibus advehi, & esse concreti maris purgamentum. Incolas pro ligno ad ignem uti eo; proximsque Tentonis vendere. Huic & Timæus credidit: sed insulam Baltiam vocavit. Philemon negavit flammam ab electro reddi. Niceas solis radiorum succum intelligi voluit. hoc, circa occasum, credit, vehementiores in terram actos, pingvem sudorem in eâ parte oceanî relinquere; deinde æstibus in Germanorum litora ejici. & in Aegypto nasci simili modo, & vocari sacat. item in Indiâ; gratiusque thure esse Indis. in Syriâ quoque feminas verticillos inde facere; & vocare harpaga, quia folia & paleas, vestiumque simbrias rapiat. Theophrastus

phrastus oceano id ex aestuante ad Pyrenæi promontorium ejici. quod & Xenocrates credidit; qui de is nuperrimè scripsit. Vivit adhuc Asdrubas; qui tradidit, juxta Atlanticum mare esse lacum Cephisida, quem Mauri vocant Electrum (lege Electridem.) hunc sole excalfactum, è limodare electrum fluitans. *Afrias*, Africa lacum; Sicyonem appellatum, & Crastin amnem, in oceanum effluentem è lacu: in quo aves, quas meleagrides & penelops vocat, vivere, ibi nasci ratione eadem, quâ supra dictum est de Electride lacu. Theomenes dicit, juxta Syrtim magnam hortum Hesperidum esse; ex quo in stagnum cadat: colligi verò à virginibus Hesperidum. *Cressis*, Indis flumen esse Hypobarum; quo vocabulo significetur, omnia vasa ferre bona: fluere à septentrione in exortivum oceanum, juxta montem silvestrem; arboribus electrum ferentibus.

10 arbores eas aphytaoras vocari; quâ appellatione significetur prædulcis suavitas. *Mithridates*, in Germania litoribus esse insulam; vocarique eam *Oserictam*, cedri genere silvosam. inde defluere in petras. Xenocrates non succinum tantum in Italiâ, verum etiam thicium vocari: à Scythia (lego ab Aegyptiis) verò sacarium; quoniam & ibi nascatur. alios putare in Numidiâ gigni. Super omnes est Sophocles, tragicus poeta. quod equidem miror, tantâ gravitate cothurni, & præterea vitæ famâ, aliâs principe loco genitus Athenis, rebus gestis, exercitu ducto. hic ultra Indiam fieri dixit è lacrymis meleagridum avium, Meleagram desentium. quod & credidisse eum, vel sperasse aliis persuaderi posse, quis non miretur? quamve pueritiam tam imperitiam posse reperiri, quæ avium ploratus annuos credat, lacrymasve tam grandes; avesque è Graciâ, ubi Meleager periit, ploratum esse in Indos? Quid ergo? non multa aque fabulosa produnt

20 poeta? Sed hoc eâ in re, quæ quotidie invehatur, atque abundet, & hoc mendacium coarguat, sermone quemquam dixisse, summa hominum contemptio est, & intoleranda mendaciorum impunitas. Hæc Plinius. quibus adjicere libeat & ea, quæ Diodorus, libro V, retulit his verbis: τῆς Σκυθίας, ἢ τῶν ἐν τῷ Ταλατίῳ, πῦντιον νῆος ἐστὶ πελαγία καὶ τὸ ἰνικαὸν, ἢ περὶ τοὺς οὐρανὸν βασιλεῖα. εἰς τῶν τῶν κλυδῶν ἐκβαλῆς δαυδὶς τὸ καλέσθων ἡλεκτρον, εἰδαμῶν ἢ τὸ οἰκωδῶν Φαινόδρον. hoc est: Ex adverso Scythiæ, quæ supra Galliam est, insula in oceano est, quam Basiliam vocant. in hanc electrum abundè fluctibus ejicitur; aliâs nusquam in orbe terrarum conspectum. Narrat hinc fabulam de Phaëthonte. Pergit deinde Plinius cap. III, his verbis: Certum est, gigni in insulis septentrionalis oceani; & à Germanis appellari glessum. itaque & à nostris unam insularum ob id Glessariam appellatam, Germanico Cæsari ibi classibus rem gerente, Austrariam à barbaris dictam. Nascitur autem defluente medullâ pinei generis arboribus; ut gummi in cerasis, resina pineis. Erumpit humoris abundantia: densatur rigore, vel tepore autumnali. cum intumescens estus rapuit ex insulis, adversa (malè vulgò certe) in litora expellitur; ita volubile, ut pendere videatur, atque considere in vado. quod arboris succum esse prisci nostri credidit; ob id succinum appellant. Pineæ autem arboris esse, indicio est pineus in attritu odor; & quod accensum tede modo ac nidore flagret. Et paullo post: Liquidum primò destillare, argumento sunt quedam intus translucencia; ut formicæ, aut culices, lacertæque, quas adhaesisse musteo non est dubium, & inclusas indurescenti. Genera ejus plura. candida odoris præstantissimi. Sed nec his, nec cereis pretium. fulvis major auctoritas. ex iis etiamnum amplior translucencia; præterque si nimio ardore flagrent: imaginemque igneam inesse, non ignem,

30 placet. & mox: Ceterum attritu digitorum acceptâ caloris animâ, trahunt in se paleas, ac folia arida, ac philyras; ut magnes lapis ferrum. Ramenta quoque ejus in oleo addita flagrant dilucidius, diutiusque, quàm linei medulla. Taxatio in deliciis tanta, ut hominû, quamvis parva effigies, vivorum hominum viginti que pretia superet. Hactenus Plinii verba. quibus addo, quæ Tacitus, & Theodericus rex, in Aestiorum gente, de eadem re retulerunt. Tacitus hæc: Sed & mare scrutantur; ac soli omnium succinum, quod ipsi glessum vocant, inter vada atque in ipso litore legunt. Nec, quæ natura, quæve ratio gignat, ut barbaris, quesitum; compertumve. diu quin etiam inter cetera ejectamenta maris jacebat; donec luxuria nostra dedidit nomen. ipsi in nullo usu. rude legitur, informe perfertur; pretiumque mirantes accipiunt. Succum tamen arborum esse intelligas: quia terrena quadam, atque etiam volucris animalia plerumque interlucent; quæ implicatâ humore, mox, durefcente materiâ, cluduntur. Pecundiora igitur nemora, lucosque, sicut Orientis secretis, ubi thura balsamæque sudantur, ita Occidentis insulis terris que inesse crediderim; quæ, vicini solis radiis expressâ, atque liquentia, in proximum mare labuntur, ac vi tempestatum in adversa litora exundant. Si naturam succini admoto igne tentes, in modum tede accenditur; alitque flammam pingvem, & olentem: mox ut in picem resinamve lentescit. Theodericus rex in epistolâ prædictâ, quam ad Aestios super succinis sibi missis scripsit: Ad vos oceani unda descendens, hanc levissimam substantiam, sicut & vestrorum relatio continebat, exportat. sed unde veniat, incognitum vos habere dixerunt: quam ante omnes homines, patriâ vestrâ offerente, suscipitis. Hoc, quodam Cornelio

scribente, legitur, in interioribus insulis oceani, ex arboribus succo desluens, unde & succinum dicitur, paulatim solis ardore coalescere. fit enim sudatile metallum teneritudo perspiciua; modo croceo colore rubens, modo flammæ claritate pingvescens: ut, cum in maris fuerit delapsa confusio, aestu alternante purgata, vestris litoribus credatur exposita. Hæc illi præsci mortales, in quibus quid verum, quidve falsum sit, dispiciendum est. Primum equidem, cur Græcorum alii ex aliis id regionibus venire tradiderunt, causa fuit, quod pluribus in locis gignebatur: quemadmodum in Britannia, Hispania, & aliarum terrarum litoribus reperitur. Hinc insula ante Saxonum litora, quæ incolis Germanis dicebatur *Austrania*, (nunc est *Strantz*) militibus Romanis vocata est *Glessaria*: quam nostri sæculi geographi, cæli terrarumque omnium ignari, in Aestiorum litore interpretantur peninsulam Suda- 10 viensem, quia ad hanc maximè, ut mox ostendam, succinum hodiè legitur. hinc itidem alia numero complures insulæ, in Germanicum mare sparsæ, quæ nunc adpellantur *Farria*, quondam Romanis dictæ fuere *Glessaria*, à *glessò*, quod est succinum; & ab eodem argumento Græcis *Electrides*. Verùm tamen, succinum, quod ad Hispania, Britannia, aliarumque terrarum litora olim legebatur, quodque etiam nunc legitur, semper aestimatum fuit pravum, ignobile, & nullius pretii; ita uti pro nullo habeatur; omnisque nobilitas ac fama uni soli Prussiaci succino omni ævo manserit, unde etiam Tacitus ac Theodericus rex solos omnium hominum Aestios id legere pronuntiarunt. At iidem in eo perquam falsi sunt, unà cum Plinio, Diodoro, & aliis antiquissimis Græcorum scriptoribus, quod gigni id in oceani septentrionalis insulis, sive, ut clariùs Dio- 20 dorus ait, in insulâ *Basiliâ*, indeque in Germanorum, id est, Aestiorum litora fluctibus devehit crediderunt. Quæ equidem antiquissima Græcorum opinio, jam ante Pytheam concepta. unde is etiam, alio insuper errore multiplici implicitus, non in *Basiliâ* insulâ gigni, nec in Aestiorum, sive *Venedorum*, *Gurtonum*que litore legi tradidit; sed *maris concretis esse purgamentum; & veris tempore in Basiliam insulam fluctibus advehi; cuius incolæ proximis id Tentonis vendant*. Interim tamen nominavit *Gurtonum* litus; nominavit item in eo æstuarium, & hujus longitudinem. quæ alioquin ad *Basiliam* insulam nominasse nihil attinebat. Sed illorum error uti clariùs adpareat, indicanda est ignaris regio, in quâ maximè etiam nunc legitur. Immenso equidem maris *Svevici* tractu, per *Pomerania*, *Prussia*, *Livonia*que litora reperitur. verùm legitur maximè in *Prus-* 30 *sia* litore; omniumque heic maximâ copiâ in eâ regione, quæ vulgò incolis dicitur *die Sudaw*, *Regimontio* opido conterminâ. Legitur autem tribus modis: quorum duos adnotavit antiquus scriptor Tacitus; nempe *inter vada, atque in ipso litore*. Inter vada, sive inter brevina, magna protenduntur æstuaria, sive fossæ, in quas id majoribus maris fluctibus devehitur. Piscatores, ventorum simul, quibus fluctus impelluntur, vadorumque gnari, nudis corporibus undas ingressi, corbis contis præfixis visendâ dexteritate expiscantur; non modò vere, ut præsci opinabantur, sed quocumque anni tempore, tam asperrimo hiemis, quàm latissimâ æstate. In ipso litore legitur manibus, sine alio quopiam labore, aut difficultate; quod eò fluctibus in planum apertumque expellitur. Tertius hinc modus est, quo ipsam litoris humum 40 scrutantur: in quâ duarum sæpè orgyarum altitudine lateret. Peritis signa & indicia nota sunt. habent sua instrumenta, quibus scitè doctèque extrahunt. Hunc modum notavit *Philemon*; de quo sic *Plinius*: *Philemon fossile esse dixit; & in Scythiâ erui, duobus locis: candidum, atque cerei coloris; quod vocatur electrum: in alio loco fulvum; quod appellatur sualternicum*. nam *Scythiæ* nomine heic *Sarmatia* intelligitur; cuius pars *Venedi*. Genera ejus prorsus sunt plura, & suis cuique colos. maximè tamen conspicua sunt candida, cerea, ignea, & fulva; omniumque præstantissima candida. proinde miror testimonium *Plinii*, candidis ac cereis nullum fuisse apud Romanos pretium; fulvis autem majorem auctoritatem. Nomen iis nunc vulgare est *bornsteyn*, ab ardore, quia admoto igne flagrant; & *agsteyn*, nescio unde. Antiquis Germanis fuisse *glessum*, auctores sunt *Plinius* atque *Tacitus*. quamquàm apud hunc perperam legitur *glesum*, unico *s.* nam ipsis Germanis fuit *gleß*; quo vocabulo postea, paullum variato in *glasz*, *vitrum*, quum id novum & antea sibi inusitatum Germaniæ inferretur, interpretati sunt, ob similitudinem quamdam. Ceterùm *Tacitus*, *Nec que natura*, inquit, *quæve ratio gignat, ut barbaris, questum; compertumve*. Falsi hoc sunt ipsi Aestii per legatos suos apud *Theodericum* regem. Posteriori etiam ævo multum diuque inter doctissimos rerum naturæ viros super naturâ ac generatione ejus disputatum est; donec certis indubiisque documentis exploratum, esse mat-
riam

riam lentam, succumque pingvem, non ab arboribus, ut prisce crediderunt mortales, sed ex ipsâ humo, interiùs cavernosâ ac sulfureâ, productum; quem frigiditas aquæ marinæ statim, ut prodeat, induret. unde etiâ *in modum tede*, ut ait noster, *accenditur; alitque flammam pingvem, & olentem*; ac mox rursus in succum, ut *in picem, resinam, lentescit*. Litora Sudaviæ partim occidenti, partim septemtrionibus objecta sunt: in quæ id adversis fluctibus ita ejicitur, uti, qui ventus in occidentale litus expellat, idem à septemtrionali abigat: & vice versâ. nec tamen interim in aliud litus deferatur. unde certissimum argumentum, circa hæc maximè litora & gigni id, & perpetuò volvi, revolvi: non verò ad Balticam illam antiquorum insulam, id est, ad immensæ magnitudinis peninsulam Scandinaviam; circa quam nullo umquàm ævo id conspectum. Verùm ego credo, fabulam hanc inde natam, quòd antiquissimi mortalium, qui primi hujus oræ notitiam Græciæ intulerunt, insulas duas memorarunt, quæ ante totum Prusliæ litus sternuntur; altera inter duò Vistulæ ostia, vulgari vocabulo *Frische Naring*; altera; hinc Pregolâ ac Demiâ amnibus, lacuque, cui nomen vulgò *Kurische bass*, à continenti diremta, regiones comprehendit treis, quibus vulgaria vocabula *Sameland*, *Sudaw* & *Kurische Naring*. Atque huc spectasse puto Mithridatem; de quo ita Plinius: *Mithridates dicit, in Germania litoribus esse insulam, vocarique eam Oserictam, cedri genere silvosam. inde defluere in petras*. Non enim adversus Germaniæ litora hanc ait esse insulam; sed in ipsis Germaniæ litoribus: quæ
 20 nulla alia esse potest, quàm alterutra earum, quas modo dixi. quamquàm in nomine cum errasse putem: quod si non sit vitiatum, eam haud dubiè Aestii litoris notat insulam, quam Plinio ante Livoniam, in Clylipeno sinu, *Latrin* dixi adpellari; nunc verò vocatur *Oesel*: cui vocabulo valdè similis vox *Osericta*; si liquida in liquidam commutetur. Ceterùm alii postea Græci ex dictis Aestiorum. Guttonumque insulis fecerunt *Basiliam* illam, sive *Baltiam* immensæ magnitudinis insulam.

Vera igitur atque germana terra, quæ nobilissimum omnium succinum & olim produxit, & nunc etiam abundè producit, est Pruslia Aestiorum quondam, & ante hos Venedorum sedes. Hinc quando primùm & quomodo in exteras regiones, maximèque in Italiam & Græciam delatum sit, nunc dispiciendum est. *Nec que natura, inquit Tacitus, quæve ratio gignat, ut barbaris, quasiur, compertumve. diu quin etiam inter cetera ejectamenta maris jacebat, donec luxuria nostra dedit nomen. ipsis in nullo usu. rude legitur; informe perferitur: pretiumque mirantes accipiunt*. Quàm diu inter cetera maris ejectamenta jacuerit, antequàm in exteras regiones deportari cœpit; equidem nescio. id scio, quum jam Herodoti, & ante hunc etiam, Aeschylî ætate, Græcia eo sit usa; haud faciliè Tacitum quemquam legisse auctorem, qui adnotaverit, quanto temporis spatio sine æstimatione jacuerit. vereorque cum Romanorum suorum intellexisse luxuriam: in quo vehementer erravit. Herodoti verba, lib. III, hæc sunt: *ὄπιθεν ἐγγὺς ἐνδεκομαί, Ἡελδανὸν καλεῖσθαι πρὸς βαρβάρων πόλιν, ἐκδιδόσθαι ἐς Ἰταλίαν τὴν πρὸς βορέην ἀνεμόν, ὅπο τὸ πρὸ ἡλευθρον Φοιβῶν λόγῳ εἶναι*. id est: *Neque enim ego credo, flumen quoddam dici Eridanum, quod exeat in mare septemtrionale: unde electrum venire fama est*. De hoc flumine satis abundèque supra in Gothonibus differui: esse scilicet exiguum illum amnem, qui vulgari vocabulo *die Raddaune*, apud Godanium opidum Vistulæ miscetur. à quo loco, jam ante Herodoti tempora, electrum in Italiam Græciamque deportari solitum. Viam, quæ deportatum sit, ostendere voluit Diodorus, dicto libro V, his verbis: *τὸ πρὸ ἡλευθρον ἀνάγεται μὲν ἐν τῇ περσεικῇ νήσῳ· κερύεται δὲ ἐπὶ τῶν ἐγγυχωρίων πρὸς τὴν αἰπυρίων ἡπειρόν· δι' ἧς φέρεται πρὸς ὄν· καθ' ἡμῶν τόπος, καθ' οὗ περσεικῇ πρὸς τῶν*. hoc est: *Electrum namque in prædictâ insulâ legitur; & ab incolis in adversam transfertur continentem: per quam porro in nostras regiones transvehitur, modo supra dicto*.
 50 Dixit scilicet paullo antè, in narratione de plumbo candido Britannico; quod ait è Britannîâ in Galliæ continentem, & mox per Galliam ad Rhodani ostia, inde verò in Italiam ac Siciliam fuisse transvectum. Sed hoc in electro opidoquàm falsum: quid enim hoc à Vistulæ ostiis in Italiam delaturis transitio erat per Galliam ad Rhodani ostia; atque inde demum in Italiam trajectio? Haud quaquàm probabile. ipse Diodorus nostrarum orarum planè ignarum sese ostendit, dum ait, supra Galliam (quo vocabulo ille tam Germaniam, quàm ipsam Galliam intelligit) esse Scythiam, & supra hanc Scythiam *Basiliam* insulam, in quâ unâ gignatur electrum. Veriora tradidit Plinius, prædicto lib. XXXV, cap. III: *Afferitur à Germanis*

in Pannoniam maximè provinciam. inde Veneti primùm, quos Græci Hænetos vocant, rei famam fecere, proximi Pannonia, id accipientes circa mare Adriaticum. Pado verò annexa fabule videtur causa, hodièque Transpadanorum agrèstibus seminis, monilium vice succina gestantibus; maximè decoris gratiâ, sed & medicinâ; quando tonsillis creditur resistere, & faucium vitis, vario genere aquarum juxta illos infestante guttura, ac vicinas carnes. 10 c fere M. pass. à Carnunto Pannonia abesse litus id Germania ex quo invehitur, percognitum nuper. vidit enim eques Romanus, missus ad id comparandum à Iuliano, curante gladiatorium munus Neronis principis: qui hæc commercia & litora peragravit: tantâ copiâ invehit, ut retia, arcendis feris podium protegentia, succinis nodarentur: arma verò & libitina, totusque unius diei apparatus esset è succino. Maximum pondus is glebæ attulit XIII 10 librarum. Carnuntum nunc vocari Haimberg, in Austria, ad Danubii ripam, ex adverso Mari confluentis, supra ostendi, pluribusque in descriptione Norici probabo argumentis. ac hoc, proximo rectissimoque itinere, ad prædictum Prussiæ litus, millia sunt passuum cccc tantum. unde suspicor, in Plinio numerum esse corruptum. Ab Germanis ait succinum adferri in Pannoniam; haud dubiè ipsis Aestis: quod satis disertè testatur Tacitus, his verbis: *Ipsis in nullo usu. unde legitur; informe perfertur: pretiumque mirantes accipiunt.* Nempe illi ipsi in Pannoniam perferebant pretiumque mirantes accipiebant, qui & legebant, quibusque in nullo usu. Probabile igitur hinc fit, jam antea id Aestios, Venedosque, & Gothonas in suis litoribus legisse, atque in exteras detulisse oras, quàm Itolorum Græcorumve luxuria nomen ei pretiumque dederit. 20 Sed ad quem Pannoniæ locum perferebant id Plinii Tacitique ævo Aestii & Gothones? Pannoniam heic intelligit Plinius totum id terrarum spatium, quod inter Istrum atque Adriaticum mare proprio sibi nomine adpellabatur *Illyricum*; cujus pars Pannonia. huic igitur Illyrico, quâ alia ejus pars sternebatur Carnorum natio, proximi erant Veneti, Adriatico mari ac Pado amni adpositi: quos succinum, Plinius ait à Germanis accepisse. Itaque ad limiteis usque Italiæ progrediebantur Aestii, atque Gothones, succina sua Italiæ per commercia transduri. Atque hac viâ, jam inde ab antiquissimis temporibus, in Italiam, atque hinc porrò in Græciam delatum fuisse succinum, quàm manifestissimo certissimoque inde patet indicio, quòd, quum Venedi id primùm in suo apud Sudaviam litore legerent, & inde ad Vistulæ Rada- 30 nique confluentis, ut supra cap. xx xiv ostensum, in Gothonas ad mercatum deferrent; qui porrò per Germaniam ac Pannoniam ad Venetos transtulerunt: Græci, ex similitudine nominum, in ipso Venetorum id litore legi crediderunt; ac Pado inde dederunt nomen *Eridani*, insulasque insuper ante hujus ostia finxerunt *Electridas*: quia Vistulæ quoque (quem & ipsum per errorem putarunt esse Venedorum Gothonumque Eridanum) plura ostia acceperant, insulasque iis objectas, in quarum litore succinum legeretur. Equitem illum Romanum, qui, Juliani missu, commercia ac litora succini peragravit, Codanum pervenisse, haud dubium est. nam heic maxima ejus facta fuisse commercia, atque hinc itinera in Illyricum, Italiamque suscepta, jam antea in Gothonibus ostendi. Nihilominus tamen reliqua etiam 40 Prussiæ litora visendi perquirendique gratiâ eum peragrassè, ex Plinii liquet verbis. At clausum id iter, impeditaque ea commercia Aestis & Gothonibus post Taciti ævum fuisse, ex Theoderici regis patet epistolâ; in quâ leguntur hæc verba, de Aestiorum legatione, in Italiam ad regem missâ: *Inter tot gentes viam præsumere, non est aliquid facile concupisse.* & postea: *Proinde requirite nos sapius per vias, quas amor vester aperuit.* Nisi fortè suspicari libeat, mercatoribus iter per omnes Germaniæ terras nationesque patuisse; legatis, ad exteras regiones missis, non item.

Atque hæc ferè sunt, quæ de succini in Prussiæ litore lectione, transportatio- neque in Italiam, in antiquorum scriptorum monumentis reperii. Res longiori ali- 50 quanto dissertatione per se visa est dignissima. ego verò haud æquum putavi, quum reliquam Germanorum antiquitatem summâ ubique curâ illustrare laborem, gloriam hanc terræ, patrio solo conterminæ, silentio præterire. Nunc ad reliqua proficiscor.